

ÜNİVERSİTEDEKİ BEDENSEL ENGELLİ GENÇLERİN KENDİNİ KABULLE İLGİLİ YAYGIN SORUNLARI

Doç. Dr. Gönül AKÇAMETE*

PROBLEM

Bu çalışmanın temel problemini, üniversitedeki engelli gençlerin kendini-kabulle ilgili yaygın sorunlarının belirlenmesi oluşturmaktadır. Araştırma, daha önce yapılan "Üniversitedeki Engelli Gençlerin Kendini-kabulleri" (Akçamete, 1990) konulu çalışmada toplanan bilgilerin yeni bir dökümü ile meydana getirilmiştir. Ancak ilk çalışmada; üniversitedeki engelli gençlerin kendini-kabul edişleri üzerinde cinsiyetinin, yaşının, akademik niteliklerinin, engellerine ilişkin niteliklerinin, ailelerine ve içinde yaşadıkları kültürel çevreye ilişkin niteliklerinin etkisi incelendiği halde, bu çalışmada üniversitedeki engelli gençlerin kendini-kabulle ilgili yaygın sorunlarının neler olduğu problem tarama biçiminde ele alınmıştır.

Engelli gençlerin psiko-sosyal özellikleri, benlik gelişimleri pek çok araştırmaya konu olmuştur. Ancak çalışmaların çoğunluğunda örneklem gruplarını orta dereceli ve temel eğitim okullarındaki engelli gençlerin oluşturduğu görülmektedir. Bu çalışmanın planlanmasındaki itici güçlerden ilkinin, Kılıççı (1981 ve 1985)'nin engelli olmayan üniversite gençlerinin kendini-kabulleri ile ilgili çalışmaları oluşturmıştır. İkincisi de, ilk araştırmamızın gerçekleşmesi sırasında görüştüğüm engelli gençlerin psikolojik yardıma duydukları gereksinimdir.

Günümüzde eğitimin yalnızca bir öğretim bilgi aktarma olmadığı, çağdaş biçimde öğretim, yönetim ve öğrenci kişilik hizmetleri rehberlik ve Psikolojik Danışma öğelerinden oluşan bir süreç olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle üniversiteler bir yandan toplumun gereksinim duyduğu belirli alanlardaki insan gücünü yetiştirirken, diğer yandan, öğrencilerin sağlıklı ve dengeli kişiler olarak yetişmelerini sağlamak durumundadır.

* A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi E.B.H. Bölümü

Dengeli ve sağlıklı olmak, bir anlamda kişinin kendisiyle barışık ve çevresiyle uyumlu olması demektir. Kişinin kendi gereksinimleri ile çevresi arasında ahenkli ilişkiler kurması ve sürdürmesi ise sağlıklı bir benlik kavramı ve kişinin kendini kabulü ile gerçekleşir (Kılıççı, 1981; Kuzgun, 1983).

Kendini-kabul Rogers'la danışma psikolojisinin önemli kavramlarından biri haline gelmiştir. Rogers (1951), uyum bozuklukları olan kişilerle ilgili araştırmaları sonucunda, kişilere rahat ve kabul edici bir ortam sağlandığında, bu kişilerin benlik kavramlarının değiştiğini, daha sağlıklı davranış kalıpları geliştirdiklerini bulmuştur. Rogers (1951)'a göre kişinin uyumsuzluğu, olumsuz bir benlik tasarımı sonucu ortaya çıkmakta, bu olumsuz tasarımın temelinde ise, başkaları tarafından reddedilmişlik bulunmakta, bu durumda, kişinin kendini kabul etmesini güçleştirmektedir.

Psikolojik danışma ile ilgili araştırmalar, benlik kavramındaki değişimin, kabullenilmesinin demokratik, anlayışlı ve kabul edici bir ortamda arttığını ve bunun artmış bir başkalarını ve kendini kabulü sağladığını ortaya koymaktadır (Özoğlu, 1976).

Benliğin kabulünde bedensel özelliklerin olumlu oluşu önemli olmaktadır. Bedensel arızası olmayan kişi, kendini değerli bir varlık olarak algılamakta, bedensel arızalı kişi ise, kendini yetersiz ve değersiz olarak görebilmektedir. Bu değerlendirmede bedensel arızalı kişinin çevresinde olan ana-baba, öğretmen, arkadaş gibi diğer kişilerin farklı ve yetersiz algılamaları ve davranışları da etkili olmaktadır. Bu nedenle kendini kabul, beden gelişimindeki arızalar nedeniyle özel ilgi gerektiren kişiler için çok daha önemlidir.

Bedensel arızanın varlığı çocuğun duygusal davranışlarında birtakım sorunlara yol açabilmektedir. Ancak bedensel arızanın varoluşunun etkisi her bireyde ayrı olmaktadır. Bu konuda literatürde farklı görüşlerin tartışıldığı görülmektedir. Bazıları kişinin kör, sağır ya da ortopedik vb. engelini olmasının onda mutlaka ruhsal ve duygusal sorunlara yol açabileceğini belirtirken, bazıları da ayrı bir körlük, sağırılık psikolojisinin olamayacağını, yani kişinin kör, sağır ya da herhangi bir bedensel yetersizliğinin olmasının onun mutlaka uyumsuz ya da duygusal davranışlarının farklı olmasını gerektirmeyeceğini ileri sürmektedirler (Meyerson, 1971; Özyürek, 1988; Myklebust, 1960). Bir başka deyişle onlara göre; eğer bedensel yetersizliği olan kişinin uyumsuz davranışları farklılık gösteriyorsa, bu doğrudan körlükten, sağırhktan ve bedensel yetersizlikten

değil, çevrenin yetersizliklere karşı tutum ve tepkilerinden, arızanın olumsuz etkilerini azaltıcı önlemlerin yeterli olmayışı gibi bir takım sosyal değişkenlerin etkili olmasındandır. Bu görüşü destekleyen araştırma bulguları, bedensel engellilerin benlik kavramlarının düşük olmasını ilk çocukluk dönemindeki ana-baba ve kardeş ilişkilerinin, onların engele karşı tutumlarından dolayı olumsuz oluşuna, baskıcı, bağımlı, aşırı hoşgörülü ana-baba tutumlarına, özel eğitimin erken bir dönemde sağlanarak engellerinin azaltılmamış olmasına, yatılı okul-normallerle birlikte eğitim gibi farklı eğitim ortamlarında olmalarına ve engelin ağırlığına bağlı olduğunu ortaya koymaktadır (Enç, 1972; Garrison ve Tesch, 1978; Moores, 1981; Dankin, 1983; Gibson ve Austin, 1985; Loeb ve Sarigiani 1986; Morse, 1987) Bu bulgular, bundan önce yapılan araştırma bulgusuyla da tutarlılık göstermektedir. Bedensel engelli gençlerin kendini-kabulleri üzerinde etkili olan değişkenlerin incelendiği bu çalışmamızda cinsiyetin, yaşın, gelecek beklentilerinin, daha önceden özel eğitim alıp almamış olmasının, ana-baba yokluğunun, ana-baba tutumlarının, aile ortamlarında kendilerini kabullerinde etkili olduğu bulunmuştur. Beklenilenin aksine engelin türü, ağırlığı, oluş şekli, nedeni, ailenin sosyo-kültürel ve ekonomik durumu gibi değişkenler ise, bedensel engelli gençlerin kendilerini-kabullerinde etkili görünmemektedir (Akçamete, 1990).

Benlik kavramının gelişiminde kişinin sosyal etkileşimlerinin katkısı önemli olduğuna göre, bedensel engelli kişinin kendini kabulle ilgili sorunlarının ortaya konup, sosyal etkileşimleri, deneyimleri ve çevresi benlik kavramını geliştirecek şekilde düzenlenebilirse ve gerekli psikolojik yardım sağlanabilirse onun kendini ve başkalarını kabulü geliştirilebilir. Bu yardımı ise, üniversitedeki rehberlik ve psikolojik danışma servisleri yüklenmek durumundadır. Bu çalışmada, böylesi bir çalışmanın başlatılmasına yararlı olabilecek verilerin ortaya konması öngörülmektedir.

AMAÇ

Araştırmanın amacı, Üniversitedeki engelli gençlerin kendini-kabulleri ile ilgili I. ve II. derecede yaygın sorunlarını saptamaktır.

YÖNTEM

Araştırma Grubu

Araştırmaya Ankara, Hacettepe, Gazi ve Ortadoğu Teknik Üniversitelerinde öğrenim gören, ÖSYM kayıtlarına göre engel türleri ve

girdiği fakülteleri belirlenen 46'sı görme, 38'i ortopedik, 7'si işitme engelli olmak üzere 91 bedensel engelli öğrenci katılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Veriler, Kılıççı (1981) tarafından üniversite öğrencileri için geliştirilmiş 126 soruluk ve özel cevap kağıdı olan kendini Kabul Envanteri ile toplanmıştır. Bu envanter iki aşamalı bir çalışma ile geliştirilmiştir. Önce "Kendini Kabul Envanteri Geliştirme Anketi" kendini kabulle ilgili olarak daha önceden saptanan ölçütlerin ve her ölçüt kapsamına giren 140 önemli davranışların geçerlenmesi amacıyla Ankara ili içinde ruh sağlığı konusunda uzman 20 kişiye uygulanmıştır. 17 uzmandan gelen eleştiri ve katkılar sonucu kendini kabul envanteri için şu 10 ölçüt kesinlik kazanmıştır:

1. Kendini bazı konularda yeterli sayma ve bazı yaşam sorunlarını kendine göre çözmeye başarılı olacağına inanma.
2. Kendi davranışlarının sorumluluğunu kabullenme.
3. Kolaylıkla aşırı suçluluk ve pişmanlık duygularına kapılmama.
4. Aşırı ölçüde mahcupluk ve utangaçlık göstermeme.
5. Kendi değer ve inançlarına uygun yaşama.
6. Beden ve fizik yapısını kabullenme.
7. Kendi cinsiyetini kabullenme.
8. Kendini başkalarının kabul ettiğine inanma.
9. Kişiliğinde bazı olumlu ve değerli yanları olduğuna inanma.
10. Olumlu yönleri kadar olumsuz yanlarını da kişiliğinin bir parçası sayma.

Ayrıca uzmanların davranış eleştiri ve açıklamaları ışığında 140 kritik davranışın 130'u kabul edilmiştir.

İkinci çalışmada "Kendini Kabul Deneme Formu" H.Ü. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümünden PDR 243 "Ruh Sağlığı ve Rehberlik" dersini alan 52 kişilik bir öğrenci grubuna LeCompte ile Öner (1975)'in Türk Toplumuna uyarladığı Durumluluk-Sürekli Kaygı Envanteri uygulanmıştır. Bu uygulama sonunda sürekli kaygı puanları ile salt kabul puanları arasındaki ilişki .50 ve .52; sürekli kaygı puanları ile uyum puanları arası arasındaki ilişki .48 ve .50 olarak saptanmıştır. Bu ilişkilerin yönü ve miktarı kendini Kabul Envanteri Deneme Formunun geçerliliği için yeterli kanıt sayılmıştır.

Test-tekrar test yöntemiyle elde edilen salt kabul puanları arasındaki ilişki için. 90; uyum puanları arasındaki ilişki. 91 olarak bulunmuştur. Bu araçla ilgili sayısal değerlere bakarak envanterin güvenilir olduğu kanısına varılmıştır.

Envanterin kaps. m geçerliği daha başlangıçta denetim altında tutulmuş, uzmanların görüşleriyle geçerlenmiştir. Bununla birlikte kendini kabul envanterinden elde edilen kendini kabul puanları yani salt kabul ile uyum puanları arasındaki ilişkinin .94 oluşu bu aracın "Yaklaşım geçerliği" yönünden bir hayli iyi sayılabilecek düzeyde olduğunu göstermektedir.

Envanterin deneme formunda elde edilen güvenilirliğin yanısıra ayrıca Spearman Brown Formülü ile yeniden güvenilirliği saptanmış, güvenilirlik katsayısı için. 93 uyum içinde .88 bulunmuştur. Bu envanterin eldeki bilgilere dayanarak güvenilirlik yönünden iyi olduğu kanısına varılmıştır (Kılıççı, 1981).

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Veriler, araştırmacı ve dört akademik personel tarafından, bireysel uygulama yapılarak toplanmıştır. Görme engellilere maddeler uygulayıcı tarafından okunmuş, işitme ve ortopedik engelliler kendileri okuyarak cevaplandırmışlardır. Envanterin cevaplanması için gerekli sürenin 50 dakika olduğu saptanmıştır.

Verilerin çözümlemesinde şu aşamalar izlenmiştir: Önce öğrencilerin her soruya verdikleri cevapların evet: "memnunum", "şikayetçi değilim", "şikayetçiyim", "mutsuzum"; hayır: "memnunum", "şikayetçi değilim", "şikayetçiyim", "mutsuzum" ve kendimi tanımiyorum" olmak üzere dokuz seçeneğe göre frekans dağılımı yapılarak, her gruptaki frekansların yüzdeleri alınmıştır. Daha sonra kendini-kabul açısından sağlıklı cevaplar herhangi bir soru için "evet" yada "hayır" olabilmesi yanında "memnunum" ve "şikayetçi-değilim" olduğundan sağlıklı seçeneklerde toplanan yüzdelerin toplamı bulunmuş ve yüzdelerin % 50'den az olanları "Birinci derecede yaygın kendini-kabul sorunları" (Çizelge 1), % 50-55 arasında olanları da "İkinci derecede yaygın kendini-kabul sorunları" (Çizelge 2) olarak belirlenmiştir.

Ayrıca kendini-kabul sorunlarının birinci ve ikinci derecede yaygınlıkları ayrı ayrı çözümlenirken, o konuda öğrencilerin yüzde kaçının kendi benlikleriyle ilgili niteliği kabullenemedikleri de kendinden hoşnutsuzluk olarak belirlenmiştir (Çizelge 3-4).

BULGULAR

Bulgular, kendini-kabul sorunlarının yaygınlığına göre ele alınmıştır. Önce grubun yarısından fazlasında görülen birinci derecede yaygın sorunlar, sonra yarısı ve yarısına kadar bir kısmında ortak olan ikinci derecede yaygın kendini-kabul sorunları verilmiştir.

Birinci Derecede Yaygın Kendini Kabul Sorunları

Engelli gençlerin yarısından çoğunun 10 kişilik özellikleri yönünden I. derecede yaygın sorunları bulunmaktadır.

Çizelge 1. Birinci Derecede Yaygın Kendini-Kabul Sorunlarıyla İlgili Sağlıklı ve Çarpık Kendini Kabul

Kendini-Kabul Envanteri Maddeleri ve Benliği Algılamayla İlgili Nitelikler	Sağlıklı Cevap	Sağlıklı Kendini-Kabul		Sağlıksız Cevap	Çarpık Kendini-Kabul	
		Sayı	%		Sayı	%
Madde-123 Üzerime aldığım görevi kusursuz yapmam şarttır.	Hayır	19	.21	Evet	66	.73
Madde-23 Derslerimden düşük not alışıma genellikle kendi tembelliğimin sonucu olarak gördüm.	Evet	23	.25	Hayır	24	.26
Madde-124 Bazen ters ve geçimsiz, bazen yumuşak ve sıcak olurum.	Evet	28	.31	Hayır	33	.36
Madde-107 İstemediğim halde çabuk kızıyor ve sinirleniyorum.	Hayır	34	.37	Evet	4	.4
Madde-62 Genellikle kendimden çok başkalarını memnun etmek çabasındayım.	Hayır	34	.37	Evet	41	.45
Madde-50 Genellikle başkalarının dikkatini üzerime çekmekten sıkılırım.	Hayır	37	.41	Evet	35	.38
Madde-101 İnsanlar beni övdüklerinde içimden bu kadar değerli olmadığımı düşünürüm.	Hayır	41	.45	Evet	39	.43
Madde-85 Karşı cinsten biri (leri)nin benimle duygusal yakınlık kurma isteğinde olduğu kanısındayım.	Evet	42	.46	Hayır	28	.31
Madde-51 Yerde ve haklı bile olsa yüzüme yapılan övgülerden utanırım.	Hayır	44	.48	Evet	24	.26
Madde-117 Anlamlı ve amaçlarımıza uygun bir yaşam sürdürdüm.	Evet	44	.48	Hayır	9	.10

Çizelge 1 ve 2 de görüldüğü gibi engelli gençlerin birinci derecede yaygın kendini-kabul sorunlarının başında % 73 gibi bir çarpık kendini-kabulle kusursuz bir iş yapmanın değerli olduğuna inanma gelmektedir.

İkinci sırada "Derslerinden düşük not alışıma, kendi tembelliğinin sonucu olarak görmeme" özelliğinin öğrencilerin % 26'sında kabul edilmediği, % 46'sının ise bu durumu kendi tembelliğine bağlamakla birlikte, ancak bu durumundan hoşnut olmadığı görülmektedir.

Çizelge 2. Birinci Derecede Yaygın Kendini-Kabul Sorunlarıyla İlgili Kendinden Hoşnutsuzluk Durumları.

Kendini-Kabul Envanteri Maddeleri ve Benliği Algılamayla İlgili Nitelikler	Sağlıklı Cevap	Kendinden Hoşnutsuzluk		Sağlıksız Cevap	Kendinden Hoşnutsuzluk	
		Sayı	%		Sayı	%
Madde-123 Üzerime aldığım görevi kusursuz yapmam şarttır.	Hayır	2	.2	Evet	4	.4
Madde-23 Derslerimden düşük not almışımı genellikle kendi tembelliğimin sonucu olarak görürüm.	Evet	32	.42	Hayır	10	.11
Madde-124 Bazen ters ve geçimsiz, bazen yumuşak ve sıcak olurum.	Evet	24	.26	Hayır	1	.1
Madde-107 İstemediğim halde çabuk kızıyor ve sinirleniyorum.	Hayır	2	.2	Evet	49	.54
Madde-62 Genellikle kendimden çok başkalarını memnun etmek çabasıydım.	Hayır	1	.1	Evet	12	.13
Madde-50 Genellikle başkalarının dikkatini üzerime çekmekten sıkılırım..	Hayır	1	.1	Evet	16	.18
Madde-101 İnsanlar beni övdüklerinde içimden bu kadar değerli olmadığımı düşünürüm.	Hayır	1	.1	Evet	5	.6
Madde-85 Karşı cinsten biri(leri)nin benimle duygusal yakınlık kurma isteğinde olduğu kimsesindiyim.	Evet	-	-	Hayır	13	.14
Madde-51 Yerinde ve haklı bile olsa yüzüme yapılan övgülerden utanırım.	Hayır	3	.3	Evet	18	.20
Madde-117 Anlamlı ve amaçlarına uygun bir yaşam sürdürdüm.	Evet	3	.3	Hayır	30	.33

“Bazen ters ve geçimsiz, bazen yumuşak ve sıcak olurum” niteliğinde grubun % 36’sı sağlıksız yanıt verdiği halde şikayetçi gözükmemekte, % 26’sı ise sağlıklı yanıt vermesine karşın, şikayetçidir.

“İstediğim halde çabuk kızıyor ve sinirleniyorum” niteliğine “Evet” şeklinde cevaplandırılan grubun, % 54’ünün bu özelliğinden şikayetçi olduğu görülmektedir.

“Genellikle kendimden çok başkalarını memnun etme çabasıydım” niteliğini de öğrencilerin % 45’i sağlıksız yanıt verdiği halde, ancak % 13’ü durumundan şikayetçi görünmektedir.

“İnsanlar beni övdüklerinde içimden bu kadar değerli olmadığımı düşünürüm” niteliğini grubun % 43’ü sağlıksız yanıt vermekte ve % 6’sı şikayetçi görünmektedir.

“Yerinde, haklı bile olsa yüzüme yapılan övgülerden utanırım” diyen öğrenciler grubun % 26’sını oluştururken, % 20’si yüzüne yapılan haklı övgülerden rahatsızdır.

“Anlamlı ve amaçlarıma uygun bir yaşam sürdürdüm” birinci derecede yaygın kendini-kabul sorunlarının sonuncusunu oluşturmaktadır. Grubun % 33’ünün böylesi bir yaşam sürmedikleri için şikayetçi oldukları görülmektedir.

Çizelge 3. İkinci Derecede Yaygın Kendini - Kabul Sorunlarıyla İlgili Sağlıklı ve Çarpık Kendini-Kabul Durumları

Kendini-Kabul Envanteri Maddeleri Maddeleri ve Benliği Algılamayla İlgili Nitelikler	Sağlıklı Cevap	Sağlıklı Kendini-Kabul		Sağlıksız Cevap	Çarpık Kendini-Kabul	
		Sayı	%		Sayı	%
Madde-58 Genellikle isteklerim, beğenilerim ve değerlerime uygun bir yaşam sürüyorum.	Evet	46	.51	Hayır	7	.8
Madde-41 Başkaları beni seyrederken iş yapamıyorum.	Hayır	47	.52	Evet	9	.10
Madde-43 Arkadaşlarımla davetini beklemeden gerektiğinde onların grubuna katılırım.	Evet	48	.53	Hayır	30	.33
Madde-75 Doğuştan getirdiğim bedensel bir özürüm var.	Hayır	48	.53	Evet	18	.20

Çizelge 4. İkinci Derecede Yaygın Kendini-Kabul Sorunlarıyla İlgili Kendinden Hoşnutsuzluk Durumları.

Kendini-Kabul Envanteri Maddeleri ve Benliği Algılamayla İlgili Nitelikler	Sağlıklı Cevap	Kendinden Hoşnutsuzluk		Sağlıksız Cevap	Kendinden Hoşnutsuzluk	
		Sayı	%		Sayı	%
Madde-58 Genellikle isteklerim, beğenilerim ve değerlerime uygun bir yaşam sürüyorum.	Evet	3	.3	Hayır	32	.35
Madde-41 Başkaları beni seyrederken İş Yapamıyorum.	Hayır	-	-	Evet	33	.36
Madde-43 Arkadaşlarımla davetini beklemeden gerektiğinde onların grubuna katılırım.	Evet	-	-	Hayır	12	.13
Madde-75 Doğuştan getirdiğim bedensel bir özürüm var.	Hayır	2	.2	Evet	21	.23

Çizelge 3 ve 4’de “Genelde isteklerim, beğenilerim ve değerlerime uygun bir yaşam sürüyorum” niteliğinin ikinci derecede yaygın kendini-kabul sorunlarının başında yer aldığı görülmektedir. Grubun % 51’i bu özelliği kabullenmekte, % 35’i ise, istekleri doğrultusunda bir yaşam sürmedikleri için durumlarından şikayetçi görünmektedir.

Başkaları beni seyrederken iş yapamıyorum” bu özelliği de grubun % 52’si kabullenmemekte, % 36’sı ise başkaları seyrederken iş yapamadığından dolayı şikayetçi görünmektedir.

TARTIŞMA

Bu araştırmanın bulgularına göre, 1. derecede yaygın kendini-kabul sorunları 10, 11. derecede yaygın kendini-kabul sorunları 4 sorun olarak saptanmış bulunmaktadır. Aynı ölçüt içinde yer alan sorunlar birleştirildiğinde, üniversitedeki engelli gençlerin 11 yaygın ruh sağlığı sorununa sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bu bölümde bu 11 sorun, araştırmanın bulguları açısından yorumlanmıştır.

Kusursuz Olma Çabası

Üniversitedeki engelli öğrenciler arasında kusursuz olma çabası içinde olan öğrenciler % 73 gibi bir oranla çoğunluktadır. Bu nitelik, araştırma grubu için yaratıcılığı katlayıcı, girişim eksikliğine götürücü, kendini-kabulü etkileyici bir sorun olarak görülebilir (Kılıççı, 1985).

Üniversitedeki engelli gençlerin, genel nüfustaki diğer engelli akranlarına göre, üniversiteye girmeyi başarmış olmaları nedeniyle, kusursuz olma ve başarı konusundaki beklenti düzeylerinin daha yüksek olması beklenebilir. Öte yandan, ailelerinin de üst düzeyde beklentileri sonucu kendi benliklerine karşı geliştirdikleri tutumun daha düşük olması, bir yandan kişiyi olunlu biçimde güdülerken, diğer yandan da kaygı düzeyini arttırabilir. Bu durum, kişide yetersizlik duygusunun artmasına ve karşıt tepki savunması olarak kusursuz olma isteğine yol açabilir (Warren, 1984; Myklebust, 1960; Loeb ve Sarigiani, 1986).

Derslerdeki Başarısızlığı Başka Nedenlere Bağlama

Bu araştırmanın bulguları derslerinden düşük not almasını kendi tembelliğinin sonucu olarak görmeyen ve kendinden şikayetçi olmayan, hatta memnun olan öğrencilerin grubun % 26'sını oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç, engelli öğrencilerin kendi çaba ve yeteneklerini değerlendirmede gerçekçi olmadığını göstermektedir. Bedensel engellilerin, engellerinden dolayı kendilerini yetersiz görmeleri, düşük benlik algısına ve güdü eksikliğine yol açmakta, mevcut potansiyelini kullanmama gibi bir durumla karşı karşıya bırakmaktadır. Araştırmalar, fiziki gerçeklik ile kendini kabul arasında ilişki olduğunu, engeline ilişkin bilgilenmenin kendini kabulde değişmeyi etkilediğini göstermektedir (Blue, 1982). Öte yandan, kişinin kendini kapsayan bilgi geliştirmesi, başkalarıyla olan deneyimlerine bağlı olduğundan (Myklebust, 1960) çevredeki

kişilerin olumsuz değerlendirmeleri ve kısıtlamaları, giderek kendini yetersiz görmesine ve kendi davranışlarının sorumluluğunu kabullenmemesine yol açmaktadır.

Kendi İçindeki Çelişkilere Katlanamama

Bazen ters ve geçimsiz, bazen de sıcak ve yumuşak oluş, sanki bir kişilik tutarsızlığı gibi görülse de bu yerinde kullanıldığında sağlıklı bir tutumdur (Kılıççı, 1985). Tek yönlü bir tutum terslik ve geçimsizlik yönüyle kişinin başkaları tarafından reddedilmesine yol açacağı gibi, devamlı yumuşaklıkta bazen kişinin bağımlı bir kişilik yapısını ortaya koyabilir. Sonuçlar toplam % 62'lik bir grubun birbirinden farklı da olsa bu konuda uyum sorunlarının olduğunu göstermektedir.

Çabuk Sinirlenme

Öfke tepkisinin engellenme sonucu ortaya çıktığını düşünürsek, kişi çabuk öfkeleniyorsa onun çevresindeki en küçük etkileri engel olarak algılıyor demektir (Kılıççı, 1985). Bedensel engellilerde bu sorunun yaygın görülmesi (% 54) fazla hoşgörülü bir aile ortamından kaynaklanmış olabileceği gibi, çocukluk özerkliğinin bastırılmaya çalışıldığı otoriter aile ortamlarından da kaynaklanabilir (Warren, 1984; Garrison ve Tesch, 1978). Sonuçta; bu gençler, öfkeli davrandıkları için şikayetçi görünselerde sosyal uyumları yönünden sorunlu kabul edilebilir. Çünkü öfkeli davranışları nedeniyle çevreden tepki görmeleri ve engellenmeleri kolaylaşabilir.

Başkalarını Memnun Etme Çabası

"Genellikle kendinden çok başkalarını memnun etme çabasındayım" şeklindeki bu maddeyi "evet" yanıtını veren kişinin sağlıklı bir tutum içinde olduğu kabul edilir (Kılıççı, 1985).

Geçtan (1981) duygudaşlık ve boyun eğme mekanizmalarını açıklarken birincide uysal davranışların sevgi kazanma isteğinden, ikinci de ise güvenlik sağlyabilme amacından kaynaklandığını ifade etmektedir. Bedensel engellilerin % 58'sinde sorun olarak görülen bu durumun süreklilik kazanması, kişinin bastırılmış düşmanlık duygularının artmasına, başkalarından abartılı özveri beklentileri geliştirmelerine neden olabilir. Bulgulara göre, başkalarına hayır diyemeyen ve bu durumun rahatsızlığını yaşayan engelli gençlerin, diğer insanların vericiliğini nasıl değerlendirdikleri önem kazanmakla birlikte, bağımlı kişiler oldukları kabul edilmelidir.

Utangaçlık

50. ve 41. maddelerde yoğunlaşan bu sorunun engelli gençlerin en yaygın sorunlarının başında bulunmuş olması diğer araştırma bulgularıyla da desteklenmektedir (Loeb ve Sarigiani, 1986; Dankin, 1982). Bu öğrenciler, utangaç ve çekingen tutumlarından dolayı, ister bilinçli düzeyde bir rahatsızlık duysunlar, ister bu sorunu bilinçli düzeyde yaşamamışlar gene de insanlarla etkileşimleri ve kendi yeteneklerini sınamaya girişimleri sınırlı bulunmaktadır. Çünkü diğer insanlarla beraber olmanın ve onların kendileri hakkındaki düşüncelerine karşı fazla duyarlı olmanın rahatsızlığını yaşamaktadırlar. Bu duygu içindeki bedensel engelli gençlerin, sonuçta çevrelerine yabancılaşarak yalnızlık ve güvenliklerini sürdürecekleri düşünülebilir.

Övgüleri Kabullememe

Kişinin kendine yapılan övgüleri kabullenemeyişi, belki de kendini olduğundan daha az değerlendirmesinden kaynaklanabilir. Bulgular, insanların övdükleri kadar kendini değerli bulmayanların grubun % 49'unu oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuç, bedensel engellilerin kendilerini gerçekçi biçimde algılamamış olmalarından, çevredeki kişilerin olumsuz tutumları ve bilgilendirme eksikliğinin bu kişilerin kendilerine değersiz görmelerine yol açmasından ve farklı olduğunun bilincinde olarak utanmasından yada tüm nedenlerin birleşiminden oluşmuş olabilir (Enç, 1979).

Karşı Cinsle İlişki Kuramama

Bedensel engellilerde, ilk çocukluk dönemindeki ana-baba ve kardeş ilişkilerinin olumsuz oluşu, güvenlik ve eksiklik duyguları nedeniyle sosyal etkileşimlerinde ve arkadaş edinmelerinde güçlüklerinin oluşu, utangaçlık, çekingenlik duygularının bulunması cinsel sorunlarının yoğunlaşmasına neden olabilir. Araştırmanın bulguları grubun % 31'nin böyle bir duygusal yakınlığın varlığını kabul etmediğini, % 14'ünün duygusal bir ilişkinin varlığından haberdar olmadığını ortaya koymaktadır. Böyle bir yöneliş bu gençlerin cinsel sorunlarının olduğunu göstermektedir (Garrison ve Tesch, 1978; Enç, 1979). Nitekim, araştırmacının uygulama ve daha sonraki görüşmeleri sırasındaki gözlemleri de cinsel sorunların bedensel engellilerde yaygın olduğunu doğrulamaktadır.

Anlamlı ve Amaçlarına Uygun Yaşam Sürmeme

Gençtan (1984) dış etmenler tarafından engellenen kişilerin kendi yönünü seçebilme yeteneğine sahip olmayan kişiler olduğunu belirtmek-

tedir. Ayrıca yetişkin dönemine geçiş, insanın bireyselleşme çabaları ile toplumun normları arasında bir uzlaşma sağlanmasını gerektirir. Bedensel engelli gençlerin, kendilerini yetersiz görmeleri, çevrelerinin de onları öyle algılamaları nedeniyle, bireyselleşme çabaları toplumun koyduğu engellerle kısıtlanmakta, kişilerin varoluşları, yaşama etkin biçimde katılımları, uyumları önemli ölçüde etkilenmektedir. Araştırmanın bulgularına göre bu sorunun gençlerde % 43 gibi oranla yaygın olarak bulunması, gençlerin kendini yaşamaktan kaçındıkları, kendi gerçeğini doyarıya yaşayamadıkları şeklinde yorumlanabilir.

Bedensel Engeline Kabullenme

Araştırmanın bulgularına göre, ilginç bir dağılım ortaya çıkmaktadır. Araştırma grubunun tümü bedensel engelli olmasına karşın, bu grubun % 53'ünün engellerini kabullenmediği görülmektedir. Grubun % 23'ü ise bedensel engelini kabullenmiş görülmekle birlikte durumdan şikayetçidir. Buna göre, grubun ancak 1/5 oranı engelini kabul etmiş görünürken 4/5 gibi küçümsenmeyecek bir oranının bedensel engellerini sağlıklı biçimde kabullenmedikleri görülmektedir. Bu durum öğrencilerin kendi engellerini bedensel engel kavramı içinde düşünmemiş olmalarından, bilgilendirme eksikliğinden ve olumsuz ana-baba, çevre tutumu nedeniyle engellerini kabullenmemiş olmalarından kaynaklanabilir. Yine bu durum, öğrencilerin sosyal etkileşimlerini, gelişimlerini, başkalarını kabullerini önemli ölçüde etkileyeceğinden (Kılıççı, 1985) grup danışmalarında öncelikle ele alınması gereken konu olması gerekmektedir.

Arkadaş Gruplarına Kolay Katılma

Bu çalışmanın bulguları, bedensel engelli gençlerin % 46 gibi oranının başkaları tarafından kabul edildikleri konusunda kuşkuları olduklarını göstermektedir. Kişinin kendini-kabulü ile başkaları tarafından kabulü arasında yüksek bir ilişki olduğuna göre (Kılıççı, 1985), bedensel engelli gençlerin 4/5'ünün kendilerini kabulde problemlerinin olması nedeniyle, bu sonucun beklenmesi doğaldır. Özdeşim sorununu hala çözümlenememiş bu kişilerin yalnızlık ve soyutlama gibi önemli ruh hâli sorununa açık olabilecekleri söylenebilir.

SONUÇ

Üniversitedeki engelli öğrencilerin arasında kusursuz olma çabası içinde olan, derslerindeki başarısızlığı başka nedenlere bağlayan, haklı

yada haksız öfkelenen, tek yönlü olarak geçimsiz yada yumuşak olan, kendinden çok başkalarını memnun etme çabası içinde olan övüldüğü kadar değerli olmadığını düşünen, karşı cinsle ilişki kuramayan, arkadaş davetlerine katılamayan, sürdürdükleri yaşam biçiminden hoşnut olmayan ve bedensel engelini kabullenmeyen öğrenciler bulunmaktadır.

Bu araştırmada saptanmış 11 yaygın sorun içinde en yaygın görülen "Utangaçlık ve kişiliğinde olumlu ve değerli yanlar olduğuna inanma" gibi sorunlar grup danışmanlarında başlı-başına bir sorun olarak ele alınmalıdır. Aynı zamanda bu tür ortak sorunların belirlenmiş olması, grup üyelerini birbirine yaklaştırıcı, grubu canlandırıcı olabilir.

Araştırmada varılan en önemli sonuç, saptanan bu 11 yaygın sorunun Kılıççı (1985) nın daha önceden yaptığı çalışmasında engelsiz üniversite gençlerinde saptadığı sorunlarla benzerlik taşımasıdır. Bu sonuç, yaygın sorunların yalnızca bedensel engele özgü sorunların olmadığı, üniversite gençliğinin ortak sorunları olduğunu ortaya koyması bakımından önemlidir. Bu nedenle, araştırmanın engelli olmayan öğrencileri de kapsayacak biçimde yeniden ele alınması yararlı olacaktır. Ayrıca bu tür sorunları, saptama amacıyla yapılacak yeni bir çalışma öğrencilerin engel türlerine, ağırlığına, cinsiyet ve yaşlarına göre yapılrsa konu merkezli danışmaların etkililiği arttırılabilir.

Kaynakça

- Akçamete, Gönül** (1990). Üniversitedeki engelli gençlerin kendini kabulleri Araştırma Raporu Özeti, Ankara; A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Kongresi, MEB. Yayınevi Basımında.
- Artis, N.E.** (1981). Analyzing guidance and counseling services as one element in the social adjustment of physically handicapped adolescents. *Dis. Abs.* Vol: 41 No: 09
- Blue, Barbara** (1983). The predictive value of selected factors for self acceptance in physically disabled adults. *Dissertation Abstracts International*. Vol: 44 No: 03.
- Dankin, P.A.** (1983). A comparison on of the self-concept of handicapped and non-handicapped children and its relationship to parental attitudes toward child rearing practices family life and handicapped individuals. *Dis. Abs.* Vol: 44 No: 02 Ağust.
- Enç, M.** (1974). Ruhbilim Terimleri Sözlüğü. TDK Yayınları. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- (1979). Ruh Sağlığı Bilgisi. Öğretmen Kitapları. İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul.
- (1972). Görme Özürlüler, Gelişim, Uyum ve Eğitimleri. A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları. No: 30, Ankara.
- Fromm, E.** (1973). *Çağımızın Özgürlük Sorunu*. Çev. Bozkurt Güvenç, Ankara. Özgür İnsan Yay. No: 2 Sevinç Matbaası I. Baskı.
- Garrison, W. and Tesch S.** (1978). Self-Concept and deafness; a review of the research literature. *The Volta Review*. 80. 457-466.

- Geçtan, E. (1984). İnsan Olmak; Varoluşun Bireysel ve Toplumsal Anlamı. İstanbul. Adam Yayıncılık.
- , (1981). Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar. Ankara. Maya Matbaacılık.
- , (1981). Psikoanaliz ve sonrası. Çağaloğlu, İstanbul, Hür Yay. A.Ş.
- Gibson, H.K. ve Austin, F. (1985). A revised form of the tennessee self-concept scale for use with deaf and hard of hearing persons. *American Annals Of The Deaf*. July.
- Günçe, G. Çocuk Psikolojisi, (1979). Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları. No: 79, Ankara
- Jorsild, A.T. (1952). *In Search Of The Self*. New York; Teaches College Press.
- Kılıççı, Y. (1981). Üniversite öğrencilerinin kendini-kabullerini etkileyen bazı değişkenler. Hacettepe Üniversitesi Sosyal İdari Bilimler Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü Yayınlanmamış Doçentlik Tezi.
- , (1985). Üniversite öğrencilerinin kendini-kabulle ilgili yayın sorunları. Hacettepe Üniversitesi EBB. Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anadilim Dalı.
- Kıltan, G. (1984). Üniversite öğrencilerinin kişisel ve sosyal uyum düzeylerini etkileyen etmenler. Yayınlanmamış Doktora Tezi. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.
- Kuzgun, Y. (1983). Benlik ve ideal benlik kavramlarının "tercih edilen meslek" kavramı ile ilişkisi. A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi. Ankara.
- Lane, H. (1988). Is there a "psychology of the deaf"? *Exceptional Children*. Vol. 55., No: 1 pp. 719.
- Loeb ve Sarigiani (1986). The impact of hearing impairment on self-perceptions of children. *The Volta Review*. Feb/March. s: 89-99.
- Luckner, L. (1989). Effects of participation in an out door adventure education course on The Self-Concept Of Hearing Impaired Individuals. AAD. March.
- Maslow, H.H. (1970). *Motivation And Personality* (2 nd ed). New York; Harper Row.
- Meyerson, L. (1971). Somatopsychology of physical disability. In W. M. Cruickshank (Edit), *Psychology of Exceptional Children and Youth* (3 rd edit.) Englewood cliffs, N.J: Prentice-Hall, Inc.
- Morse, D. (1987). Attitudes of disabled persons toward disability and physical activity. *Disertation Abstracts International*. Vol: 47 No: 09 March.
- Moore, D.F (1981). *Educating The Deaf Psychology, Principles and Practices Second Education*, Houghton Mifflin Company. Boston.
- Myklebust, H. (1960). *The Psychology Of Deafness*. New York. Grune And Stratton.
- Öner, U. (1982). Benlik kavramı ile mesleki benlik kavramı arasındaki farkın akademik başarı ile ilişkisi. A.Ü. Eğt. Fak. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara. Haziran.
- Özyürek, M. (1982). Normal öğrencilerle birlikte ve ayrı eğitilen ortopedik arızalı öğrencilerde benlik kavramı ve denetleme odağı. Yayınlanmamış Doçentlik Tezi. A.Ü. Eğt. Fak. Ankara.
- , (1988). Engelli kişilere yönelik değiştirilen tutumların sürekliliği. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 296 Eğt. Fak. Yay.: No. 8 Eskişehir.

- Öztürk, O.** (1989). Ruh sağlığı ve Bozuklukları. 2. Basım. Evrim Basım ve yayımı. İstanbul.
- Özoğlu, S.Ç.** 1976. Psikolojik Danışmada Benlik Kavramı. A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, 8, 1-4.
- Rogers, C.R.** (1951). Client Centered Therapy Its Current Practice Implications and Theory. Boston; Houghton Mifflin Company.
- Ünlüoğlu, G.** (1985). "Ergenlik Psikopatolojisi" Ergenlik Psikolojisi. Derleyen: Bekir Onur. Ankara. Hacettepe Taş Kitapçılık.
- Warren, C. ve Hasenstab, S.** (1986). Self-concept of severely to profoundly hearing-impaired children. *The Volta Review*. October-November.